

ՄԵԼԿ

Տարեկան գինը 10 թուրքի կէս տարվան 6 թուրքի.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

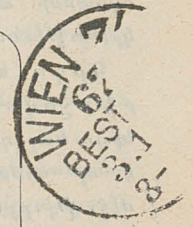
Թիֆլիսում գրվում են միմիային խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлисъ, Редакция „Мшакъ“.
Կամ Tiflis, Redaction „Mschak“.
Տէլէֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տոն օրերէն)

Յաղագրութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յաղագրութիւնների համար վճարում են
խմբագրանոցի բառին 2 կոպէկով.
Տէլէֆոն № 253.

ՀԱՅԿԵՆԻ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԳԱՌԻԹԻՒՆ

Մամուլ. — Ներքին ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Սիմէօն
Գուլամիւրեանց. Գաղափարական դասիկէն. Նա-
մակ Ալեքսանդրովիչ. Ներքին լուրեր. — ԱՐ-
ՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր. — ՀԵ-
ՌԱՐԻՆԵՐ. — ՅԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴՆԵՐՆԵՐ. — ԲԱՆԱ-
ՍԻՐԱԿԱՆ. Անգլիական բարբեր:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

Մենք ժամանակին հաղորդել ենք, որ Քու-
թայիսի նահանգի աղետականութիւնը խնդրէր
է ներկայացրել, որ Քութայիսի նահանգում էլ
մտցնէին երկուեաների դատարանը, մի հիմնա-
րդութիւն, որից մինչև այժմ զուրկ է ամբողջ
Վովկասը: Ինչպէս յայտնի է՝ դատավարութեան
այդ ձևը շատ թշնամիներ է ունեցել Ռուսա-
տանում դեռ 60-ական թվականներից սկսած,
և այդ թշնամութիւնը շարունակ մի աղաղակ է
ունեցել—«վաղաժամանակ է»: Ուրիշ մի բան
չէին գտնում, բայց միայն այն՝ որ ժողովուրդը
անպատրաստ է, չը պէտք է շտապել, որ ամեն
մի նորութիւն մտցնելու ժամանակը ինքն ըստ
ինքեան կը դադարէ: Այդ պատճառովս զրոյցները
և վարկերը չը կարողացան խախտել նոր դա-
տարանի հիմքերը, և երկուեաները երեսուն տա-
րիներ ընթացքում կատարեցին իրանց գործը,
ցոյց տուին, որ «անժամանակութեան» մասին
խոսելը պարզապէս մի չկամութիւն է, լուսա-
վախութիւն է: Երկուեաների դատարանը գնա-
լով զարգացաւ, տարածվեց Ռուսաստանի շատ
այնպիսի տեղերում, որոնք մինչև վերջին տա-
րիները զուրկ էին նրանցից: Հերթը այժմ Վով-
կասին է: Բայց Վովկասում էլ կան շատեր, որ-
ոնք թշնամի լինելով ամեն մի վերանորոգու-
թեան՝ ծածկում են իրանց չկամութիւնը նոր
պատրաստ ձևի տակ—«վաղաժամանակ է»: Ե-
ստում են, թէ մեր տեղական պայմանները այլ
են, թէ մեզանում չէ կարելի հասարակական
խզմին յատկացնել դատապարտելու և արդա-
րացնելու իրաւունք և այլ այնպիսի բաներ:
«Русскія Вѣд.» լրագիրը առիթ բռնելով այն,
որ նորից հարց է ծագել երկուեաների դատա-
րանը Վովկասում հաստատելու մասին և որ այս
անգամ հարցը բաւարար լուծում ստանալու
շատ շանսեր ունի, մասնաւոր Հիւսիսային Վով-
կասի վերաբերմամբ՝ հերքում է մի առաջնոր-
դողի մէջ այն առարկութիւնները, որ մինչև
այժմ անում էին երկուեաների անհաշտ թշնա-
միւնքը:

Սովորաբար մատնացոյց են անում տեղա-
կան պայմանները, և այս սովորութեան յետե-
ւում յաճախ թաղված են լինում կամ վա-
րկեր:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՆԳԼԻԱՅԻՆ ԲԱՐԲԵՐ

(Նամակ Լոնդոնից)

I

Քառերորդ դար

Որչափ կը մոտենանք 20-րդ դարու, այնչափ
ալ անգլիական գործնական հանճարը նոր մի-
ջոցներ կը խորհի այդ մեծ առիթէն օգուտ քա-
ղելու: Ամենեքեան, անհատ թէ հասարակութիւն,
20-րդ դարու ծրագիր մ'ունի (scheme—սքիմ):
Անգլիա ամէն երկրիցն աւելի գիտէ այնպիսի
պարագանքի օգուտը:
Մի բանի աւելին նաեւաներուս ճակատը
1900 թվականի պիտի դնենք, զարագութիւն մը
պիտի սկսենք, դէպք մը, որ հարկի տարին մի
անգամ կը պատահի և ամեն գործնական մարդ
պարտի իր չըջանին մէջ մի ըսող առնուլ յօգուտ
և ի զարգացումն իր գործին: Առ այժմ մասնա-
ւոր անգլիական եկեղեցիք են, որ այսպիսի
մեծ ձեռնարկներու առաջնորդներն եղած են:
Ասոնցմէ մին, մէթոտական կոչվածը, պիտի

չական բուստինան կամ կողմնակի նկատու-
ման, որոնք գործ չունեն հարցի էութեան
հետ: Ինչպէս յայտնի է՝ այս տեղական պայ-
մանները անյաղթելի արգելք են համարում
երկուեաների անփոխարինելի հիմնարկութիւ-
նը մտցնելու դէմ, հիմնարկութեան, որին
պետական խորհուրդը իրաւացի կերպով ա-
նուանեց «դատարանի ամենաբնական ձև»: Որ
«տեղական պայմաններ» անուանվածները
ներկայ դէպքում միայն ծածկում են ուրիշ
տեսակի նկատումներ՝ դրա ամենաբնա. ապա-
ցոյցն այն է, որ մօտիկ ժամանակներս եր-
կուեաների դատարանը մտցրեց Աստա-
խանի, Օրէնսուրդի, Ուֆայի և Օյունեկի նա-
հանգներում:

Այս լրագիրը մի համառոտ պատմական տե-
սութիւն է անում և ապացուցանում է, թէ
տեղական պայմանները միշտ դատարանի պա-
տուական են եղել. երբեք գործնական կեանքը
օրինակ չէ տուել, որ կարելի լինի ասել, թէ
ճիշտ որ «վաղաժամանակ» է եղել այս կամ այն
կողմի անգլիականութեան երկուեաների դատա-
րանները մեծ բարիքները չնորհել: Այդքան
ապացուցներ բաւական են հաստատելու համար,
որ Հիւսիսային Վովկասը նոյնպէս կարող է այդ
բարիքները վայելել: Ես իմ կամով Հիւսիսային
Վովկասի մասին: Իսկ Անգլիոյ վերջին: Այս երկրի
էլ պէտք է իրաւունք ունեցողները շարքում դա-
նուլ: Մեր «տեղական պայմաններ» մասին խո-
սել աւելորդ է. Քութայիսի նահանգի աղետա-
կանութիւնը իր մանրամասն գեղեցկագիր մէջ
ցոյց է տուել, որ «տեղական պայմաններ» Անգլի-
ոյ վերջին վերաբերմամբ էլ չեն կարող խոչնդոտ
հանդիսանալ:

*

Կարսի երկաթուղու վրա պատահած աղէտի
առիթով «KABAZ» լրագիրը բանալու սկսեց
«Новое Обозр.» և «Тифл. Листок» լրագիր-
ների դէմ: Բանը նրանում է, որ կրկնապատ-
նական լրագիրը աղէտից յետոյ խիստ յարձա-
կուններ գործեց երկաթուղու կառուցանողների
դէմ. իսկ վերջին երկու լրագիրները, հիմնվելով
այն վաւերագրերի վրա, որոնք հերկայացրած
էին Քութայիսի նահանգական դատարանին այս
ամսուս մի գործի առիթով՝ ասացին որ պ. Վե-
լիչկովն չափազանց ուշ է հասկանում կառուցա-
նողների պակասութիւնները և մի ժամանակ
լու. պաշտպանում էր երկաթուղու կառավարիչ
ինժեներ Վուրցէլին: Այս բանը կատարեցրեց պ.
Վելիչկովին, և նա իր սովորական ձևերով արդա-
ւանք սկսեց երկու լրագիրներին դէմ ու աւելի
խիստ պատասխաններ ստացաւ: Այժմ բանա-
կուր տեղափոխվեց և Պետերբուրգ: «Петерб.
Вѣд.» լրագիրը արտասպասեց «Новое Обозр.»
և «Тифл. Листок» լրագիրների պատաս-
խանները: Պ. Վելիչկոյ այդ առիթով ուղարկեց
«Новое Время» լրագրին մի հեռագիր, որի մէջ

զանգատվում է, թէ «Петерб. Вѣд.» սխառեմա-
բար պաշտպանում է Քութայիսի «հայութիւնն ա-
նող» լրագիրները և այդ պատճառով էլ արտա-
սպել է անարժան ինտիմացիաներ իր, Վե-
լիչկովի, մասին: Եւ Սուվորինի լրագիրը, իր ար-
ժանաւոր դաշնակցին պաշտպանելու համար,
սպել է այդ հեռագրի առիթով մի յօդուած,
որի մէջ կոկորդիլոսի արտասուքները է թա-
փում, թէ կովկասեան մամուլը «անարդար և
անիրիզ» յարձակումներ է գործում պ. Վելիչ-
կովի դէմ, հաւածում է նրան, այլ-մար հայհոյանք-
ներ է թափում և այլն: Այս սրտառուչ եղբայ-
րակցութիւնը, որ Սուվորինի ու Վելիչկովի մէջ
է հաստատվում առիթով է տալիս «Тифл. Лис-
ток»-ին ասել հետեւեալ.

Պ. Վելիչկովն իր «հայաճանաչման» երկու
տարիների ընթացքում, ով էլ այնքան հայհոյ-
անքներ է թափում ամենի վրա—այդ շատ
ճիշտ կերպով յայտնի է ամենքին. բայց «Но-
вое Время»-ին հարկաւոր էր պաշտպանել
«իր մարդուն», և նա կատարեց այդ բանը մեծ
և չափազանց եռանդով:

«Петерб. Вѣд.» էլ պատասխանում է պ.
Վելիչկովին: Բայց մեզ այդ ամենի մէջ զար-
մացում է այն, որ պ. Վելիչկովն կարծում է թէ
ինքը ինչ-որ առանձին բանտ պիտի ունենայ.
Ինքնով մի փոքրիկ Սուվորին՝ նա չէ ուզում որ
Պետերբուրգի մամուլը վերաբերվի նրան այն-
պէս՝ ինչպէս վերաբերվում է նրա եղբայրակից
հրապարակաստներին: Սակայն դա աւելորդ
ցանկութիւն է: Մայրաքաղաքի մամուլն էլ
սկսում է ճանաչել նրան, և յայտնի գրող Մի-
խայիլովի «Русское Богатство» ամսագրի վեր-
ջին համարում ցոյց տուեց, թէ ինչ տեսակ պը-
տուկներին է Վովկասում գործող տխրահռչակ
խմբագիրը...

ՄԻՄԵՐՆ ԳՈՒԼԱՄԻՐԵԱՆՑ

Այսօր Երևանում հողին է յանձնվում «Արա-
սի» խմբագիր-հրատարակիչ Սիմէօն Գուլամի-
րեանց: Հանգուցեալ երկար տարիներ է ինչ ա-
նուն է հանել իբրև գեղարուեստական հրատա-
րակութեան մի հասկացող ղեկավար: Նա մէկն
էր այն տեսակ գործիչներից, որոնք ֆանատի-
կոսի եռանդով են նուիրվում իրանց գործին և
այնքան են ոգևորվում, որ կարծում են, թէ
անձնական զոհողութիւններով կարող են ամեն
տեսակ արեւելեան յաղթել, ինչպէս ասում են՝
ճակատով պատեր պատել: Հանգուցեալի այդ
եռանդի շնորհիւ է որ «Արասի» հատորները
այնքան գեղեցիկ էին իբրև պատկերազարդ հրա-
տարակութիւն: Նա ինքը գրող չէր, հրապարա-
կախօս չէր, այս բառի բուն նշանակութեամբ
բայց մի յայտնի ուղղութեան հետեւելով կարո-

ղանում էր հաւաքել գրուածքներ, որոնց մի
մեծ մասը բաւական գնահատելի նիւթեր են
մեր ժամանակակից պատմութեան համար: Բայց
գրական բաժինը, կրկնում ենք, «Արասի» մէջ
նշանաւոր տեղ չէր բռնում. «Արասի» իբրև
գեղարուեստական սիրուն ալբոմ—անհան-
գուցեալ Վուլամիրեանցի պարծանքը:

Չը պէտք է կարծել թէ առանց դժուարու-
թիւնների կարելի էր այդպիսի ալբոմներ հրա-
տարակել: Մենք շատ անգամ ենք արձագանգ
տուել հանգուցեալի դառն դանդաղութիւն, շատ
անգամ ենք յորդորել մեր հասարակութիւնը որ
աշակէ «Արասի»-ին: Բայց մի առանձին օգուտ
թէ հրատարակչի գանգատները և թէ մամուլի
յորդորները չը տուին Վերջին տարիները Սի-
մէօն Գուլամիրեանց համարեա ձեռք էր վեր-
ցրել իր գործից: Եւ այժմ նրա հետ մեռնում է
«Արասի», հայոց միակ գեղարուեստական հրա-
տարակութիւնը, որ իրաւամբ հայերի համար
սեղանի զարդ էր դարձել:

Մենք «Արասի» գրական ուղղութեան հա-
մակրողներից չենք, բայց միշտ այն կարծիքն
ենք յայտնել, որ ուղղութիւնը այդ հանդէսի մէջ
նշանակութիւն չունի և նրա զիստաւոր արժա-
նիքը չէնք այն կողմն է, որին չէինք կարող չը
համակրել: Հայերի մէջ հրատարակչական գործը
այնքան ուղորմելի է, մեզանում գեղարուեստա-
կան հրատարակութեան միտքը այնքան քաշ-
քաշվել է փողոցում, ճաշակը այնքան աղճատ-
վել է, որ մենք չենք կարող մեր ցուր չը յայ-
տնել Վուլամիրեանցի պէս մի ընդունակ յայտ-
նող, եռանդոտ հրատարակչի մասկան առիթով:
Գնահատելի է հանգուցեալի մէջ մասնաւոր
այն, որ նա մոլեռանդութեամբ նուիրված էր
իր գործին և ոչինչ ջանք չէր խնայում՝ «Արա-
սի» գեղարուեստի կողմից կատարելագործելու
համար:

Վուլամիրեանց մի համեստ մշակ էր, չարքաշ,
տոկուն, իր գործին հաւատացող: Նրա թողած
հրատարակութիւնները ամենալու յիշատակա-
բանը կը լինեն նրա մասին:

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՂԻՃԻՑ

(Շարունակութիւն)

Երկու եւ ալ հաւատարմատար Կարաբա-
շէ վսեմ: Եւ կը շոյալիմ միայն այնպիսի
պատմական դէպքեր, որոնք անպայման յայտնի
են եօթներորդ դաստան ամեն մի գիմնադիս-
տի: Ստանալով համալսարանական կրթութիւն՝
ես իրաւունք ունեմ ենթադրել, որ այդ պատմա-
կան փաստերը հանրամասնօթ են և կարօտ չեն
դատաստանական վերաքննութեան:

Նախագահող: Երկուեաների թուով կան

հակառակն:—Այս այսպէս, 20-րդ դարու ծրա-
գիրներն յաջողցնելու համար շարունակ կը
խօսվի, կը գրվի:

Ասկէ դատ, քարտեր, տոմսակներ, գանձանակ-
ներ կը ցրվեն ամեն կողմ, կամուրներու կո-
չում կընեն, որոնք հոս-հոս գաւառներու մէջ
գործը կարգադրել և հսկել յանձն կանեն, և
վերջապէս օր մ'ալ ձեռնարկին յաջողութեան
պատկանողներն ներկայ ըլլաւ կարծանաւան:

Այս տողերը կը գրեմ՝ ընթերցալէս յուսալով,
որ գտնէ մէկ և աւելի այսպիսի 20-րդ դարու
ձեռնարկներ սկսվին և յաջութեամբ պատկվին և
մերայնոց մէջ:

II

Լօնդոնի օրիորդ գրագիրները
Լօնդոն աշխարհի ամենամեծ և ամենաբազ-
մամարդ մայրաքաղաքն է, վաճառականութեան
և հարստութեան կեդրոն: Սակայն այս չի նշա-
նակել բարեկեցութիւն ամեն լոնդոնա-
բնակի համար: Երկիրը մը չեմ գիտեր, ուր
աղքատութիւնը իր ահաւելի ուժընդուն
այնչափ ակնբեր: Որչափ Անգլիա, և նաեւ
անոր Լօնդոն: Ասոր պատճառն է մասամբ
հարուստ դասակարգին չափազանց հարստու-
թիւնը: Լօնդոնի մէջ ըսվելով կը բնակին նա՝
որոյ եկամուտ միլիոններ են և նա, որ անօթի

այնպիսի անձինք, որոնք չեն ստացել բարձր կրթութիւն:

Ներդրումը հասարակական և ազգային կրթության (Գործունակութիւն): Պարտնշեց երկուսով զատարանները, ձեռք անկախ կայուն է, որ օգնական կայսրութեան կազմութեան մէջ, թիւերը Ներքալ խոստովանելով, մտել են շատ բարձրագոյն ազգութիւններ, որոնք նուաճող—յաղթողների վերաբերմամբ յաղթվածների դիրք են ընդգրկել: Այդ ազգերն են—յոյները, սերբերը, բուլղարները, բոսնիացիները և հայերը par excellence, որովհետև արդէն վեց դար է որ Փոքր-Ասիան, Հայաստանի հետ միասին, գտնուում է թիւրքերի իշխանութեան ներքոյ: Ներքալի պատմական քարտեզները ակօսում են, կարծէք նշանադրերով՝ նուաճումների անդադար շարժվող գծերով: Ձեռք կայ գրեթէ մի եւրոպական պետութիւն, որ կազմված չէ լինել նուաճումների միջոցով: Բայց չնորհի պատմական կուլտուրայի, նուաճված նահանգները ձուլվել են կանոնաւոր կերպով: Նա յաղթողները և յաղթվածները (սրտում ունենալով քաղաքական դաժնութեան մտքը, կամ չունենալով), վերջի վերջոյ իբրև մի և նոյն պետութեան քաղաքացիներ, միասնում էին ընդհանուր պարտաւորութիւններին, վարում էին ընդհանուր պետական ծառայութիւն ու մասնաւոր կեանքում, առանց ցեղային և կրօնական խտրութեան, որոնք և գտնուում էին բարեկեցութիւն ընդհանուր օրէնքների հովանաւորութեան ներքոյ: Այդպէս է պատմութեան կանոնաւոր ընթացքը: Բայց այս բան է թիւրքերին: Ասիական կուլտուրայի status quo-ն, իսլամի ֆանատիկոսութիւնը, կառաւարկութեան բռնապետական կանոններ, որի գլխին կանգնած է իսլամիստութեանը, այսինքն մուսուլման եկեղեցու պետը, մինչև մարգարէի դրօշակի վրա Մահմէդի պատգամների արժեքն պահպանողները մինչև այսօր ևս կամենում են կարգաւ անհրաժեշտութիւնը—անհաւաք ամենքը ստեղծել է մի յատուկ և եւրօպական կուլտուրայի տեսանկյունից մի անհասարակ բան, որի հետ սակայն ամբողջ Ներքալան արդէն շատ դարեր համբերութեամբ հաշտվում է քաղաքական նկատմաների պատճառով: Թիւրքահայտակ քրիստոնեաները չեն տեսել պետական կեանքի, կառավարութեան և դատաւարանի ընդհանուր կարգութեան մէջ և ճշմարիտ մուսուլմանի անկեղծ համոզմունքով երբեք չեն էլ կարող մտնել: Քրիստոնեան—բայց է, այսինքն հօտ, և իբրև ամեն մի հօտ՝ դուրս է որեւէ իրաւունքից. ամեն մի գլխից վերջնական է հարկ—սարալ, որքան ժամանակ յայդ գլխին թողաւորութիւն է մնալ ունեւրի վրա: Դատարանը շարիաթով քրիստոնեայ վկայ չէ ճանաչում: Քրիստոնեայի տարած դատը երբեք չէ համարվում վերջնականապէս վճռված: Միշտ գտնվում է մի ատեն, որ կարող է փոխել այդ վճիռը: Միասնապէս որ հաւանքված հարկը չէ համարվում հաւանքված՝ միշտ գտնվում է մէկը, որ հաւանքում է այդ հարկը և երկրորդ և երրորդ անգամ: Քրիստոնեայի ոչ հոգևոր կեանքը, ոչ կալուածքը չէ վայելում օրէնքի պաշտպանութիւնը: Մի խօսքով՝ դա յաղթողների և յաղթվածների մշտաւոր դրութիւնն է, իսկ դուրս լաւ գիտեմք, որ մէկ է եկել տարբեր յաղթվածներին: Թիւրքիայի հպատակ ազգերի թոււմ ամենից անելի երկար և անցուսալի կերպով են:

Կը մեռնի: Այս երկուքը իրարու հանդէպ դնելով՝ համեմատութիւն կարել յուսմանեցուցիչ երաւակցութեան կը հասցնէ զմարդ. այդմէ բարձրութեան յոր վիճա՝ Հարուստին ոսկոյ դէզը իր ծանրութեան տակ կընկնէ աղքատը և կարծես թէ նրա խեղճութիւնը, աղտոտութիւնը կը կրկնապատկէ: Անտարակոյս նախապետի կը համարվի Սալիմ մի քաղաքին մէջ աղքատը ըլլալ բան Լօնդայի կամ Անգլիոյ ունէ մեծ ու հարուստ քաղաքացի միոյն մէջ: Այս անգամ Լօնդայի ընդհանուր աղքատութեան վրա պիտի չի գրեմ, այլ այնպիսի մի դաս մը վրա, որ թէ և ըստ երևութի աղքատ չէ, բայց մեր աղքատների անոնցմէ բնազդով կեանքը մ'ունին: Ասոնց թիւը կէս իլիւն կը հաշի Լօնդայ, և որք են Լօնդայի գործաւոր տիւրկնայք: Ասոնք կըրթված, դպրոցներէ ելած աղջիկներ են (կըրթված չնորհիւ ձրի դպրոցաց), որոնք սպասաւորութեան չեն դիմարկ, ոչ ալ գործարաններ մէջ կը քանդեն, այլ կառավարութեան կամ այլ գործաւորական կերպով կընեն կամ գրի մեքենայ կը գործածեն: Ասոնք շաբաթը 14-էն 24 չիլինկ կը ստանան. բայց ստիպեալ են այնչափ ծախքեր ընել, որ շաբաթագումար պէնին մը չի մնար բովանդակ, և երբ անգործ մնան կամ հիւանդանան, ինչ խեղճութեան մէջ կը թաղվին՝ կրնայ հասկոյլի: Ասոնք մեծաւ

թարկված է նրան հայ ազգը: Իր բիրական Արարատի ստորոտում, մի ժամանակ ծաղկեալ Հայաստանում, նա ստոյկաբար տանում էր և տանում է ստրկութեան բոլոր նուստասացութիւնը: Կապված լինելով իր հայրենիքին երկրագործի յամառ բնազդով, ուժեղ իր ընտանեկան կապերի և հոգևոր սկզբունքների մաքրութեամբ, սկզբունքների, որ պատրաստել է նրան քրիստոնէութիւնը, որը նա ընդգրկեց իբրև ազգ ամենից առաջ՝ հայ ժողովուրդը, հայատակ թիւրքերին՝ համբերութեան անսպառ պաշար էր քաղում խաղաղ առաքելութիւնների մէջ: Յունական անկախութեան ոգևորված մարտնչող ըօրը Բայրօնը այսպէս է խօսում հայ ժողովուրդի մասին. «գոռաք կը լինէր գուցէ զբռնել մի ուրիշ ազգ, որի տարեգրութիւնների մէջ այնքան քիչ յանցանքներ լինէին, ինչքան այդ ժողովուրդի տարեգրութիւնների մէջ, ժողովուրդի, որի առաքելութիւնները բոլորն էլ խաղաղ ժամանակի առաքելութիւններ են, իսկ ակտիւները—հետանք են միայն այն ճնշողութեան, որին նա ենթակա է: Այդ միևնոյն հայ ազգի համար Գիբրալթրի պատմագիրը այսպէս է գրել հարկուր տարի առաջ. «այս ազգին թող չեն տուել մինչև անգամ վայելել ստրկական վիճակի հանգստութիւնը: Իր պատմութեան առաջին քայլերից մինչև այս օրպէս Հայաստանը եղել է մշտական պատերազմների թաղանթը: Անգլո-թուրք քաղաքականութիւնը ամայաքցեց Տաւրոսի և Երևանի մէջտեղ գտնված երկրորդ: Թիւրքիային հպատակ թուրք քրիստոնեայ ազգերին ընդհանուր բոլոր դժբախտութիւններից զատ՝ հայերը կրում են և մի այլ դժբախտութիւն.—թէյքերի բռնակալութիւնը, չէրքէյքերի և քիւրդերի յափշտակութիւնները, այսինքն ուրիշ խօսքերով՝ պէտք է անելացնել և սովորական երկոյթ դարձած այն դաված գաղանթութիւնները, որոնք գործվում են հայերի դէմ մնալ ֆանատիկոսութեան հոգի վրա, այն է բռնի կերպով խլումալելով զիւրական ժողովուրդը, յափշտակելով տղաներին և աղջիկներին, որպէս զի ծախին նրանց հարէմների համար, և բռնաբարելով եւրոպացի կանանց, նրանց ամուսնիւնների և հայրերի աչքի առաջ:»

Նախագահող: Պարոն պաշտպան, խնդրում եմ ձեզ չը չօգտիւն... այդ քննութեան նիւթ չէ եղել և յարաբերութիւն չունի գործի հետ:

Ներդրումը հասարակական և ազգային կրթության (Գործունակութիւն): Պարտնշեց երկուսով զատարանները, ձեռք անկախ կայուն է, որ օգնական կայսրութեան կազմութեան մէջ, թիւերը Ներքալ խոստովանելով, մտել են շատ բարձրագոյն ազգութիւններ, որոնք նուաճող—յաղթողների վերաբերմամբ յաղթվածների դիրք են ընդգրկել: Այդ ազգերն են—յոյները, սերբերը, բուլղարները, բոսնիացիները և հայերը par excellence, որովհետև արդէն վեց դար է որ Փոքր-Ասիան, Հայաստանի հետ միասին, գտնուում է թիւրքերի իշխանութեան ներքոյ: Ներքալի պատմական քարտեզները ակօսում են, կարծէք նշանադրերով՝ նուաճումների անդադար շարժվող գծերով: Ձեռք կայ գրեթէ մի եւրոպական պետութիւն, որ կազմված չէ լինել նուաճումների միջոցով: Բայց չնորհի պատմական կուլտուրայի, նուաճված նահանգները ձուլվել են կանոնաւոր կերպով: Նա յաղթողները և յաղթվածները (սրտում ունենալով քաղաքական դաժնութեան մտքը, կամ չունենալով), վերջի վերջոյ իբրև մի և նոյն պետութեան քաղաքացիներ, միասնում էին ընդհանուր պարտաւորութիւններին, վարում էին ընդհանուր պետական ծառայութիւն ու մասնաւոր կեանքում, առանց ցեղային և կրօնական խտրութեան, որոնք և գտնուում էին բարեկեցութիւն ընդհանուր օրէնքների հովանաւորութեան ներքոյ: Այդպէս է պատմութեան կանոնաւոր ընթացքը: Բայց այս բան է թիւրքերին: Ասիական կուլտուրայի status quo-ն, իսլամի ֆանատիկոսութիւնը, կառաւարկութեան բռնապետական կանոններ, որի գլխին կանգնած է իսլամիստութեանը, այսինքն մուսուլման եկեղեցու պետը, մինչև մարգարէի դրօշակի վրա Մահմէդի պատգամների արժեքն պահպանողները մինչև այսօր ևս կամենում են կարգաւ անհրաժեշտութիւնը—անհաւաք ամենքը ստեղծել է մի յատուկ և եւրօպական կուլտուրայի տեսանկյունից մի անհասարակ բան, որի հետ սակայն ամբողջ Ներքալան արդէն շատ դարեր համբերութեամբ հաշտվում է քաղաքական նկատմաների պատճառով: Թիւրքահայտակ քրիստոնեաները չեն տեսել պետական կեանքի, կառավարութեան և դատաւարանի ընդհանուր կարգութեան մէջ և ճշմարիտ մուսուլմանի անկեղծ համոզմունքով երբեք չեն էլ կարող մտնել: Քրիստոնեան—բայց է, այսինքն հօտ, և իբրև ամեն մի հօտ՝ դուրս է որեւէ իրաւունքից. ամեն մի գլխից վերջնական է հարկ—սարալ, որքան ժամանակ յայդ գլխին թողաւորութիւն է մնալ ունեւրի վրա: Դատարանը շարիաթով քրիստոնեայ վկայ չէ ճանաչում: Քրիստոնեայի տարած դատը երբեք չէ համարվում վերջնականապէս վճռված: Միշտ գտնվում է մի ատեն, որ կարող է փոխել այդ վճիռը: Միասնապէս որ հաւանքված հարկը չէ համարվում հաւանքված՝ միշտ գտնվում է մէկը, որ հաւանքում է այդ հարկը և երկրորդ և երրորդ անգամ: Քրիստոնեայի ոչ հոգևոր կեանքը, ոչ կալուածքը չէ վայելում օրէնքի պաշտպանութիւնը: Մի խօսքով՝ դա յաղթողների և յաղթվածների մշտաւոր դրութիւնն է, իսկ դուրս լաւ գիտեմք, որ մէկ է եկել տարբեր յաղթվածներին: Թիւրքիայի հպատակ ազգերի թոււմ ամենից անելի երկար և անցուսալի կերպով են:

Նախագահող: Պարոն պաշտպան, խնդրում եմ ձեզ չը չօգտիւն... այդ քննութեան նիւթ չէ եղել և յարաբերութիւն չունի գործի հետ:

Մասամբ անտէր, անազգական աղջիկներ են, գաւառներէն եկած: Հայտ. մը գրպանին մէջ 20—24 չիլինկ շաբաթականը հրաչենք կը գործէ, բայց այս աղջիկներէն երեւ ճամբարի ծախքով կը փչանայ: Ասոնք համար ամուսնութիւն, ընտանեկան կեանք այնչափ հեռաւոր բաներ են, որ անոնց պէտք չեն խորհրդ իսկ. շատեր ինքզինքնին կուտան խառնակ կենաց մինչդեռ երկրասարդ են: Քիչ չեն ասոնց մէջ անկեալ ծնողաց դատերը, որոց համար կեանքը անելի դաժնագոյն է:

Սակայն այսպիսի գրադիրք երթալով անելի շատ կը գնահատվին: Ըսել չէ թէ ատոր համար ալ շաբաթականնին կը բարձրանայ, ոչ. թիւերնին այնչափ շատ է և այնչափ շատեր կը փրնտան այսպիսի տեղեր, որ յոյս չը կայ շաբաթականնին անելիլուն: Մեծաւ մասամբ գաւառներէն կուտան այս դժբախտ եակները: Ձրի դատարանութիւնը ամեն տարի լեզվօններ կը պատրաստէ, որոնք դպրոցական կենաց ճաշակն ու աղքատութեան սէրն առնելով ինքզինքնին չեն կրնար ուրիշ գործի նուիրել: Մանաւանդ կառավարութեան պաշտօնատեւները խնդրեալ են այս տեսակ գրադիրներով:

Ասոնց առաւելութիւնը յայտնի է: Նախ աժամութիւն. ունէ անգղիացի մը՝ որ ընտանիք

Այժմ ամենքը (գրեթէ ամենքը) հետզհետէ ազատվել են, ոտքի են կանգնել: 1820—1827 թ. ընդհանուր յունական ապստամբութիւնը առաջին ազատարար բոցն եղաւ, որ վառեց բռնկեց Ներքալան: Թիւրքերի վայրագ վրէժնիդական գործերը, որոնք արտայայտվեցին այնպիսի իրողութիւնների մէջ, ինչպէս Քիոս կղզու ազգաբնակչեան ամբողջական կոտորածը, կամ Զատիկի օրը Վ. Պօլսում, եկեղեցու առաջ՝ պատերազմի երեք արքայականութիւններ: Տես ըստանալական զգեստներով կախ տալը—ընդհանուր զայրոյթի ազդեալ բարձրացրին: Յայտնի է, որ յունական թագաւորութիւնը իր գոյութիւնը պարտական է կայսր Նիկոլայ I-ի ճշմարիտ ապական միջամտութեան, որ վերջապէս մեր յաղթութիւններով թիւրքիայում և Ադրիանուպոլսի հաշտութեամբ (1829 թ.) Ներկայ դարի 20-ական թուականներում մասնաճիւղ Միջոյն պոլիտիկային խորամանկութեան է պարտական Սերբիան իր ծնունդը, ժառանգական իշխանութեան հարստութեան հետ միասին: Բայց այդ բոլորը միայն առանձին գործեր էին—ոյժով էր կամ խորամանկութեամբ թօթափել իրանցից ստրկութեան անարգ լուծը: Հայերը ստոյկաբար համբերեցին: Ամենազլխաւորը, որի մէջ արտայայտվեց նրանց բողոքը՝ եղաւ նրանց պարբերական գաղթումը Ռուսաստան: Մեծն Պետրսը, նուաճելով Վասիլական ծովեզերքը՝ շտապեց բնակեցնել այդ երկիրը քրիստոնեայ տարրով, հայ գաղթականներով և օգուտ քաղել նրանից՝ իբրև վտանգի յեռնակետից, մուսուլմանների հետ ունեցած կռիւ մէջ: Մանաւանդ առանձին նշանակութիւն ունեցան ստրկացած քաղաքները և առհասարակ թիւրքաց հայերի ճակատագրի համար Սկաւերինէ: II-ի յաղթական պատերազմները. Քիւչուկ-Կայնարջի 1774 թ. դաշնագիրը՝ առաջին անգամ պաշտօնապէս Ռուսաստանի հովանաւորութեան տակ դրեց Արեւելքի քրիստոնեաներին: Հիմնելով Գնեզլի գետի վրա Քրիստոնէական քաղաքը, քաղաքապէս գաղթած քրիստոնեաներին համար՝ Կայսրուհին յոյս ունէր, որ քաղաքաւանդում գտնվող հայերը, տեսնելով գաղթականների բարեկեցութիւնը՝ կը գան կը միանան նրանց հետ: Եւ իբրեւ, հայերը խմբերով սկսեցին գաղթել Գնեզլի, զվարճելով անապատները քաղաքներով: Պալ I Կայսրը, զի նկատի ունենալով Ռուսաստանի գաղթած թիւրքահայերի հիւանալի աշխատասիրութիւնը, նրանց չիւնարարութիւնը և օրինակելի վարքը, նոր գաղթականներ գրաւելու համար՝ պարզեց նրանց նոր արտօնութիւններ և չիւրհիսն 1799 թ. հոկտեմբերի 28-ին հրովարտելով: Երբ 1812 թ. պատերազմը վերջացաւ՝ Ալեքսանդր I Կայսրը ամբողջ հայ ազգին ուղղած մի հրովարտելով, որ գրված է 1813 թ. սեպտեմբերի 16-ին Տէպլիզում՝ չնորհալուութիւն է յայտնում: Տես համար, որ խառնաշփոթ հանգամանքների մէջ հայերը «մնացին հաստատ և անխախտ իրանց անձնութեան մէջ դէպի Մեզ և Մեր Գահը, գոհնելով իրանց գոյքը և բոլոր միջոցները և նոյն իսկ կեանքը յօգուտ Մեր ծառայութեան և ընդհանուր բարիքին»:

(Կը շարունակվի)

մը կը պահէ կամ պիտի պահէ՝ չարաթը երկու ոսկիէն վար գրադիրութիւն չընեն: Երկրորդ՝ ատնը անելի դիւրին կը կառավարվին. անելի թիւ պահանջներ ունին, քան մարդ, և վերջապէս անելի կանոնաւոր և կարգապահ են:

Աղքատ անգղիացին անհեռատես է և չափազանց անկախութեան, առանձին ապրելու փափագ ունի: Եթէ ասոնցմէ 5—6 միաբանին ու մի տուն վարձելով իրարու հետ բնակին՝ իրենց միացեալ շաբաթականներով հանգիստ կապեն, բայց անգղիացին ի միասին ապրել չի սիրեր: Ասիական անգղիացու ամեն դասաւարդի նկարագիրն է: Չատ-չատ ապրել, որ մէկը իրեն ամենափոքրիկ բան մ'ըսելու իրաւունք կամ առիթ չունենայ, այս է անգղիացու իդէալը: Բրացի մ'ունինքը բովանդակ, որոյ կինն մեծաւ մի բանի ամիս առաջ և ինք մնաց անկին և անգաւակ: Սակայն միակ ծեր մայր մ'ունի, որ նոյն փողոցին մէջ գտնուող տուն մը կը բնակի առանձին, մէկ մեծակ: Երբ կինը մեծաւ խորհեցանք թէ այլ ևս մայր և որդի իրարու հետ կը բնակին: Հայիւ չըրինք որ եթէ այդպէս ընեն՝ անգղիական բարուց հակառակ կըլլար. և յիշաւ, մայր և որդի իւրաքանչիւրն իր բոնին մէջ կը շարունակեն իրենց կեանքը:

Սոյնը կրնան և անգղիացի խեղճ աղջիկներ, կը քաշվին յետեի փողոցներէն մէկին ամենէն

ՆԱՄՍԿ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՈՊՈԼԻՑ

Հոկտեմբերի 7-ին

Ոչ մի բան այնքան ստոր և անբարոյական չէ, որքան գողութիւնն ու ստոյկութիւնը բարեգործութեան դիմակի տակ: Բայց տարաբախտաբար, մինչև այսօր մարդկային իրք խորամանկութիւնն ու կեղծաւորութիւնը շատ անգամ է աշոգվել թագին կեղծ դիմակի տակ, ցոյց տալով սուտը որպէս ճշմարտութիւն, անաղուսթիւնը որպէս աղնութիւն և գողութիւնն ու թաւանը որպէս զոհաբերութիւն: Մարդ մի տեսակ լուսթեամբ և առանց բողոքի է հանդիսատես լինում կեանքի դրամայի այն տեսարանին, երբ հասարակութեան մի որեւէ անհատ, իր գործած յանցանքի համար պատժված է արդարադիւրեւ, և մենք բոլորս էլ նրան տեսնելիս յիշում ենք կամ եկեղեցական գումարների կլանում, կամ անխիղճ տոկոսներ և կամ այս կամ այն անհատին վրեկն ու նրա դժբախտութեան պատճառ դառնալը: Բայց երևակայեցէք այն դրութիւնը, երբ որեւէ մէկը ամեն տեսակ չարագործութիւնները անելուց յետոյ՝ դեռ ման է գալիս հասարակութեան մէջ գլուխը բարձր, գովված, փառաբանված և արդար անուշով: Այս վերջին դէպքում է, որ մենք ծաղրում ենք արդարութիւնը և արհամարհում բարոյականութիւնը:

Անցնենք մեր բուն նպատակին: ՎՄակա լրագրի այս տարվայ № 137-ի մէջ, Ալեքսանդրօւ Ս. Աստուածածին եկեղեցու երէցփոխ Աւետիս Տիգրանեան տպագրեց մի յօդուած, որի մէջ փոխաբան պատմախոսելու իրան վերաբերված մի երկու պակասութիւններին՝ պատկերապէս զիջելով, անելի չիլինք գործը և իրան ծիծաղելի դարձրեց հասարակութեան առաջ: Մեր ներքե բերած մի քանի փաստերը պարզապէս ցոյց են տալիս, որ երէցփոխ Տիգրանեանի հրաժարականը մի պատրուակ էր, որը շատ լաւ էին հասկացել այն պարտիները, որոնք ժողովի օրը աշխատել էին, ինչ հաշով էլ լինի՝ հաշիւները յետաձգել և կայացնել նոր ընտրութիւն: Մենք այս հարցին նուիրած մեր նախկին յօդուածում, չունենալով մեր ձեռքի տակ դրական փաստեր, մեզ իրաւունք չը համարեցինք, թէ և ճիշտ ենթադրութիւններ կը հիմնված, կատարել մի քանի մեղադրանքներ. բայց այսօր, երբ չնորհիւ մեր գործունեայ ու անկաշառ հաշիւ տեսներ, հաշիւներ մեծազոյն մասի ընտրութիւնը արդէն կատարված է՝ մենք կարող ենք նորից կրկնել, որ երէցփոխ Ա. Տիգրանեան ոչ միայն ցանկութիւն ունէր, այլ և ամեն հարց գործ էր դրել նորից վերընտրվելու համար:

Իր նպատակին հասնելու համար ընտրած միջոցներից մէկն էլ այն աշխատակութիւնն էր, որ նա թող տուեց իրան կատարել այս վերջին օրերս Պ. երէցփոխ տպագրեց և հասարակութեան մէջ տարածեց իր եռամեայ պաշտօնավարութեան հաշիւը: Ահա այս բանը մեզ ստիպեց ժամանակից առաջ նորից հրապարակ դուրս գալ այս հարցով և նորից բերել մեր հին ցանկերից մէկը: Մի հարց, որ ամենից առաջ կանգնէր մայր տալ հաշիւտու երէցփոխին, այդ պէս է, թէ ինչ կարել կար հաշիւ տպագրել հէնց այն օրպէս, երբ մի երկու օրից յետոյ պէտք է տպագրվէր և տարածվէր հաշիւտեսները բերած, դատած և ուղղած հաշիւը: Սա աշխատա-

ծայրը գտնված տան մը մէկ սենեակը. բաւական է որ իրենց իրենց առանձին մնան:

Ոչ ապաքենաւելի հանելի է կեանքն այն հայ գեղջիկուհի, որ ուսեալ թէ անուս՝ կը մընայ ի ծոց իր ընտանեաց, գործածելու իր մատուցուող աղբիւր յօդուած իրեններուն և անուս յօդուած աղբիւր: Եթէ աղբն ալ մի քիչ խորհէր ասոնք կըրթելու, դատարարակելու կարևորութեան վրա, որպէս զի մի օր ուսեալի մը կաթը ջրամբն իրենց երեխայից և կիրթ մտաց արտադրած մեռնող տան իրենց մանկանց, քսաներորդ դարն հրպիսի դարգացեալ հայ սերունդ մի պիտի տար աղգին: Հայ դստեր, մանաւանդ թրքաց Հայաստանի իդական սեռի կրթութեան գործը արժանի չէ քսաներորդ դարու ձեռնարկութեան առարկայ դարձնել և ջանք չը խնայել՝ որպէսզի բաւական մեծակալ մի դուստր գոյանայ և գործածվի այդ նպատակով: Ներքալայի ցարդ կը կրցածն ըրաւ անօթութեան աղաւթիւ սովաքեալ մանկութիւնը, սակայն մեր մանկութիւնը կըրթել և միտքը մշակելու գործը լոկ մարդաբանական չըմանն դուրս է և շատ նպաստողներ չի գտնել. այդ ազգին գործն է, և որչափ շուտ սկսվի՝ անչափ արդիւնաւոր կըլլայ:

Գ. Թուայեան

պոլիտիկայի հասկացումը է: Ասացե՛ք խնդրեմ, ինչ կարելի է հասկանալ չոր ու ցամաք լեզուով, ինչի հաւանաբար երբ նրանց կազմողն ու գործողն ինքը հաշիւ տուողն է: Հաշիւը այն ժամանակ կը լինէր ուշադրութեան արժանի՝ երբ վաւերացած կը լինէր հաշիւներու ստորագրութեամբ, երբ մեր ընտրած անձնաւորութիւնները իրանց ստորագրութիւններով կը հաւատարմէին գործողութիւնները մարտը կամ անմարտը լինելը:

Գաղտնի տպագրութեամբ հաշիւն մենք այս անգամ լուրջութեամբ կանգնեցնենք մեր նկատած զեղծումները վրայից, և կանգ կանգնենք միայն մուտքի 17-րդ դրոշմը: Ինչ է ասում մուտքի այդ յօդուածը, որը տարաբախտաբար, ինչպէս պարզ թ. Կորանեանն ինձ ցոյց տուին՝ լոյս է ընկել միայն այս տարվայ մուտքի մէջ: Տեսնեա՛նք մոմի գոյացած արդիւնը 95 րոպէս: Բայց գիտէ՛ք, ընթերցող, ինչ ասել է անտեսած մոմ, և ինչ կը նշանակէ այդ մոմը իւրաքանչեւ դարձուածքը: Այդ նշանակում է, թէ մեր ձեռք և ուրիշները եկեղեցուն նուէր տարած մոմերը մէկը գողացել է—անտեսել է, և նորից վաճառել է եկեղեցուն, իր արդար վատասակ համար ստանալով որոշ տոկոս, որից կազմվել է արդ տարաբախտ 95 րոպէս: Այս միայն ամօթ բերող գործն է, այս խախտը հանքին անգամ մեզ սարսափեցնում է, մի արդար գայրոյթով է լըցնում մեր սիրտը դէպի եկեղեցուն: Գողը, դէպի գողի պաշտպանը: Բայց ասացէ՛ք, ընթերցող, միթէ կարելի էր լուրջ երբ այդ խախտասակ դէպքը արդէն տպագրված է հաշիւի մէջ, և դուք մարդիկ էլ գտնուե՛ն, որոնք գովեստներ չըռալեն երկրպիտի հասցին, որ ձեռքն կերպ աշխատել է եկեղեցու բարեգործութեան համար: Բայց ո՛ր են, պ. Տիգրանեան, նախկին տարիների «անտեսած» մոմերը: Մենք այս հանգամանքը մասին էլ ոչ մի տեղեկութիւն չենք ունենալ: Եթէ մի ուրիշ բարեգործը հանգամանք լոյս չը հանէր մի անպիտան տետրակ, որտեղ յիշված են այդ գործի մանրամասնութիւնները, որից յետոյ Տիգրանեան շտապեց հաշիւները մուտքից յետ խնդրել իր հաշիւգրքերը և «հաշիւները լրացնելու» պատրուակով դետեղել մուտքի մէջ այդ գովածը... միթէ ամեն բան պարզ չէ, ընթերցող: Բայց այս, անքննելի գործը մանրամասնութիւնները այն գովածներին, որոնք հաւաքված են տողերի վրայ գրողի և նրա մի-երկու ընկերների ձեռքով, Զատիկի և Մանդակի տօներին, և Աստուածածին եկեղեցու դռան մօտ յօդուտ եկեղեցու արած հանգանակութեան: Բայց, ինչպէս ասացինք՝ այս մասին յետոյ:

Վերջացնելով մեր յօդուածը՝ անհրաժեշտ ենք հասկանալ ընթերցողի ուշադրութիւնը հրաւիրել և մի ուրիշ հանգամանքի վրայ: Մենք, մեր նախկին յօդուածում խօսելով երէցփոխ Տիգրանեանի մօտ գտնված առձեռն գովածների մասին՝ յայտնել էինք, որ Տիգրանեան, հակառակ կանոնադրութեան 1224 յօդուածին, առանց տուկոսի իր մօտ է պահում եկեղեցու գովածները և թէ նա իրեն դիմող նախկին հաշիւներին պարզ պատահականութեամբ, Վարդապետեանին և Զատիկեանին պատահականաց, թէ ինքը այնքան է աշխատում եկեղեցու համար, որ այդ գովածների տուկոսը իրան մի չնչին վարձատրութիւն է միայն: Պ. Տիգրանեան իր պատասխանի մէջ իբր թէ ներքում է մեղ և պատասխանում է, թէ ինքը հրաժարում ունի բարձր խնամակալութեանը՝ եկեղեցու գովածները ընդմիջ առձեռն պահելու: Մենք չենք հաւատում այս բանին, եթէ այսպէս էր, նա ինչի նոյն պատասխանը չը տուէր և իրան հարց տուող հաշիւներին ինչ, և երկրորդ՝ այդ բնի է՝ ասել, թէ ինքը հրաժարում ունի: Պէտք է իշխել և այդ գրութեան թիւը, չէ, որով մենք կարողանայինք ստուգել ճշմարտութիւնը և հրապարակով ներողութիւն խնդրել երեցփոխից նրան հասցրած վրաւորանքի համար: Բայց տարաբախտաբար դա մի սուտ էր, որ առանց կարմիրու կարող ենք ընկալնել, որոնց վերջին ներուզը մնում է անհոգ և անոյժ փրփուրներին ձեռք մեկնելը... Այլընտրանք ունի քաղաքային դռան, իր հոկտեմբերի 5-ի նիստում մի վերին աստիճանի համակարգի որոշում կայացրեց: Իր հիւանդութեան պատճառով պաշտօնից հեռացած ուսուցչի սեկրետար Ս. Մուշեղեանին միանուագ նպատակով նշանակեց 400 րոպէս, իր քայքայված առողջութիւնը Վրդի թերակղզում վերականգնելու համար: Գնահատել արժիւ աշխատանքին և ներքին դասերը նրան օգնութեան կարօտ ժամանակ՝ աս մի մարդասիրական գործ է, որը կարող է միայն պատու բերել թէ ձայնաւորներին և թէ այն անձանց, որոնց ձեռքն է վարչութեան ղեկը:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեր ընթերցողներին յայտնի է, որ անցեալ 1898 թվականին Քիֆիսի Հայոց Հրատարակչական ընկերութեան պահեստից Արտաշէս Քանաճեանը գաղտնի ծառան գողացել էր գրքեր: Երէկ, հոկտեմբերի 13-ին, Քիֆիսի Նախագահական դատարանում քննվում էր այդ գործը: Մեղադրեալին պաշտպանում էր Իշխան Ն. Արդուտիսկի: Մեղադրեալը յանձն առաւ իր յանցանքը: Վկաները պարզեցին, որ գողութիւնը տեղի է ունեցել երկու անգամ: Առաջին անգամ վերադարձվել են ընկերութեանը գողացած գրքերի միայն մի մասը, իսկ երկրորդ անգամ՝ բոլոր գրքերը: Առաջին գողութիւնը կատարվել է կամաց-կամաց, մի քանի շաբաթների ընթացքում, իսկ երկրորդը միանգամից և շատ համարձակ կերպով: Գողացողը հրաւիրել է տան դռնապանին՝ հանելու գրքերը պահեստից և բառնալու կառքի վրայ: Փնտրալու, կարծելով թէ գրքերը վերցնվում են դրասնեակի կարգադրութեամբ, օգնել է Քանաճեանին, կարծելով, որ իբր նախկին ծառայ՝ նա իրաւունք ունի գրքերի տեղափոխութեան վրայ: Ընկերութեան Վարչութեան նախագահը և գրասենեկապետը պարզեցին կորած գրքերի արժէքը: Ընդ ամենը անյայտացել է 329 րոպէս զիրէ, հաշուելով գրքերի վրա նշանակված գներով, իսկ ընդունված դիմումները անելով՝ 30 % պակաս: Մեղադրեալի պաշտպանը խնդրում էր դատարանին մեղմացնել պատիժը, աչքի առաջ առնելով այն հանգամանքը, որ 1) մեղադրեալը անապահատ է, 19 տարեկան, 2) ինքը խոտովանում է իր յանցանքը, 3) կատարել է գողութիւն շատ միամիտ կերպով և վերադարձրել է իր մօտ եղածը և 4) ըստ երևոյթի ունի գողացողութեան ատիւ: Գատարանը մեղադրեալին ութ ամսվայ բանտարկութեան դատապարտեց:

Մեզ խնդրում են յայտնել, որ գիւղատնտեսական-գործակալան ցուցահանդէսը բաց է ամեն օր առաւօտեան ժամի 10-ից մինչև երեկոյան ժամը 5-ը: Ցուցահանդէսը կը շարունակվի 10—12 օր: Մուտքի գինն է 20 կօպէկ, մանուկները վճարում են դրա կէսը: Իսկ աշակերտները կարող են յաճախել բոլորովին ձերի, միայն ցանկալի է, որ նրանք գնային խումբ-խումբ:

Կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան խորհուրդը իր վերջին նիստում որոշեց կովկասեան ընդհանուր ցուցահանդէսում կազմել և անասնապահական բաժին, որ բացակայ էր նախկին ցուցահանդէսում: Բացի այդ՝ որոշվեց ցուցահանդէսի ժամանակ հրաւիրել գիւղատնտեսներին ժողով կազմել Կովկասի գիւղատնտեսութեան դրութեան նկարագրութիւնը և ընկերութեան յիսնամեայ գոյութեան և գործունէութեան տեղեկագիրը:

Այսօր, հոկտեմբերի 14-ին, վրաց արհուակալների բանակում սկսվում են առաջ օպերետային խմբի ներկայացումները, Գաղմարովայի ղեկավարութեամբ: Կը ներկայացնուի Օդրանի «Maskot» օպերետը:

ՔՈՒԹԱՅԻՍԻՑ մեզ գրում են. «Նորբեր գիւղից այստեղ տեղափոխված տէր-Թադէոս բահանան, գիւղը կառնով տուն վերադառնալիս՝ ենթարկվեց մի վրացի երիտասարդ Բերձնիշվիլու ծեծին: Պարոնը մի տարի առաջ աւարտել է տեղական քաղաքական դպրոցը: Պատճառը դեռ յայտնի չէ:»

ԱՔՔԻՐՄԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Նոր-Նախիչևանի և Բեսարաբիայի հոգևոր կառավարութիւնը, յարգելով Աքքերման քաղաքի հայ հասարակութեան խնդիրը՝ նշանակեց նախադամ Եփրեմ վարդապետ Սուբրանեանցին՝ նախագահելու սեպտեմբերի 26-ին կայացած ծնականների ժողովին, որ միաձայն որոշեց. ա) չինել եկեղեցի. բ) ընտրել իր միջից տասը հոգի, տալով նրանց լիակատար իրաւունք անել այն ինչ որ գործը պահանջում է, նախապէս խնդրելով հոգևոր խնամութեան հաստատութիւնը: Այդ իսկ ժողովում, եկեղեցական մայր դուռարի (14,000 ր.) վրա աւելացաւ ծնականների կամուրջ նուիրատուութեամբ մօտ 12,000 ր., որի վրէջ հաղարը տուեց ընդհանրապէս վաճառական, այժմ Օդեսայի հայ եկեղեցու երէցփոխ պ. Ս. Աստուածատրեանցը: Առհասարակ բոլորն էլ իրանց կարողութեան համեմատ, մասնաւոր միջին դասակարգը, եկեղեցի ունենալու համար չը խնայեցին իրանց նւթական օգնութիւնը: Ժողովը վերջանալուց յետոյ բոլոր ներկայ եղող-

ները յայտնեցին նախագահ հօրը իրանց խորին ու ջերմ շնորհակալութիւնը, գործը աշխուժութեամբ գլուխ բերելու համար:»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Italie» լրագրի խօսքով՝ Անգլիայի սկսած բանակցութիւնները այն հետեանքն ունեն, որ բոլոր կառավարութիւնները համաձայնվեցին անպայման չէզոքութիւն պահպանել արանսվաւան պատերազմի մէջ: Վերջէլ կայսրը կամենալով խիստ չէզոքութիւն պահպանել՝ հրաժարվեց մինչև անգամ կատարել հոլանդական թագուհու խնդրը—գերմանական զինուորական նաւուղարկել հոլանդական հպատակներին պաշտպանելու: Համար հարաւային Աֆրիկայում: Այդ բանին «Italie» լրագրը աւելացնում է, որ մի քանի պետութիւններ հրաժարվեցին չէզոքութիւն պահպանել միայն այն դէպքում՝ եթէ Անգլիան բռնեցին լաղթելուց յետոյ, կը կամենայ խել նրանից նրա քաղաքական անկախութիւնը:

Տրանսվալում կանայք անգամ զինուորական վարժութիւններով են պարապում: Նրանք ի հարկէ մտադրութիւն չունեն պատերազմել անգլիացիների դէմ, բայց պատրաստվում են պաշտպանվել տեղացիների յարձակումներից, որոնք կարող են օգուտ քաղել արական ազգաբնակչութեան բացակայութիւնից՝ կողպատումներ կատարելու համար:

ՄՇԱԿԻ ՀՈՒԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

12 հոկտեմբերի

ՊԱՐԻՑ: Լօնդոնից «Temps» լրագրին հաղորդում են, որ զինուորական միւնիստրութեան մէջ ստացվել են մանրամասնութիւններ բռնեցիների երկրորդ յարձակման մասին Գլենկի մօտ: Ինչպէս երևում է՝ բռնեցիների զորքերը, որոնք յետ էին քաշվել առաջին կռիւց յետոյ՝ մասնակցեցին երկրորդ կռիւին: Անգլիացիները ջարդեցին և այնպիսի կորուստ ունեցան, որ զինուորական միւնիստրութիւնը սպասում է տեղեկութիւնների աւելի աշոյ կռիւների մասին: Նախ քան այդ տեղեկութիւնները հրատարակուի:

ԼՕՆԴՈՆ: Պաշտպանելով համայնքների ժողովում գանձարանի ութ միլիոն օրէկացիների թոյլատուութեան նախագիծը՝ Հիկս Բիչ ապացուցանում էր, որ թէպէտ և պատերազմի վերաբերեալ այժմեան տեղեկութիւնները մէջ կայ և մի այնպիսի բան, որ կարող է անհանգստութիւն պատճառել, բայց պէտք է իշխել, որ իւրաքանչեւ օրը մեզ մօտեցնում է այն ժամանակին, երբ անգլիացիները Հարաւային Աֆրիկայում գերակշիռ ոյժ կունենան, բայց եթէ մինչև անգամ անգլիացիների համար նպաստաւոր յոյսերը չիւրազորվեն, եթէ տեղի ունենան ճակատագրի հարուածներ, եթէ պատերազմը ձգձգվի—կառավարութիւնը դիմում է ժողովրդի հարեւնաւորութեանը: Ս'Բրայն պատասխանում է, թէ երբեք էլ չափօտ բարձրացած ամենամեծ ոճրագործներից ոչ մէկի ձեռքերը այնպէս չեն ապականված, ինչպէս Չէմբերլենի ձեռքերը: Հռետորին առաջարկում են յետմերձեցել իր խօսքերը: Նա հրաժարվում է, և համայնքների ժողովը 316 ձայներով մեծամասնութեամբ 26-ի դէմ հեռացնում է նրան նիստից: Հիկս Բիչի առաջարկութիւնը ընդունվեց 336 ձայնով 28-ի դէմ:

Անգլիական կորուստները Ելանդալադէի մօտ, հոկտեմբերի 21-ին, հետեալ թվանշաններն են տալիս. սպանված են 5 օֆիցէրներ, վիրաւորված են 30, սպանված են 37 զինուորային, վիրաւորված են 175, եթէ հոգի կորան: Ընդհանուր կորուստը 257 է:

Համայնքների ժողովը: Զինուորական միւնիստրի օգնական Ուանդէյմ կարգում է մի հաղորդագրութիւն, թէ Նատալից, պատերազմի դաշտից առաւօտեան ստացված տեղեկութիւնները Ուոլթէյ քաջատրում է հետեալ կերպով. թշնամու մի զօրեղ զօրաբաժին հիսուսից և արևմուտքից մօտեցել է գնեթալ Իւլի ոյժերի դէմ, որը այդ պատճառով զենք է քաշվել Դէյլից դէպի Գլենկէ: Մենք կարծում ենք, որ այդ գործողութիւնը կատարելու ժամանակ նա Դէյլիում թողել է վիրաւորվածներին և թրկիներին:

Գնեթալ Ուայտ պահպանում է դիրքը Լէդի-Իսիլի մօտ և օգնական զօրքեր են գալիս նրա մօտ Պարթմարիքթորից: Թշնամուց, ըստ երևոյթի, թուով շատ գերազանցում է: Վերոյիշեալից, ըստ երևոյթի, այն եղբակցութեան պէտք է գալ, որ անգլիական երկրորդ յաղթութեան լուրը ճիշտ չէ:

ԽՐԻՍՏԻԱՆԱՒԱ: Ստորտինգ որոշեց այսօր 98 ձայնով 21-ի դէմ, հրատարակել երեսուն միլիոն կրօնի պետական փոխառութիւն:

ՄԱԿԻՒԻ: Արդարադատութեան միւնիստրը

հրաժարական տուեց:

ԲԻՕ-ԳԵՃԱՆԵՅՐՈ: Հոկտեմբերի 14-ից մեռան

երեք մարդ:

ԲԵՐԼԻՆ: Լէդի-Սմիտից լրագրիները ստացած տեղեկութիւնները համաձայն Սլանդալադէի մօտ 4000-ի դէմ կանգնած էին 1200 բռնեցիներ: Ուայտի փորձը, նորից գրաւելու երկաթուղին՝ չաշտկեց: Բռնեցիների գլխաւոր զօրաբաժին մօտեցնալը ստիպեց Ուայտին վերադառնալ Լէդի-Սմիտ:

«Local Anzeiger» լրագրին Պարիզից հեռագրում են. «Այստեղ հաւատացնում են, որ անգլիական հուսարների գնդի մի բաժին Գլենկէից դէպի արևմուտք թակարդի մէջ ընկաւ և ամբողջապէս ջնջվեց:

ՎԻՐՈՒԿ: Սենատը, ֆինլանդական մամուլի ցուցմունքների համաձայն, մերժեց ֆինլանդական նահանգներում հանրակայութեան պօստային գործիքներ թողնելու վերաբերեալ ներքին գործերի միւնիստրի կարգադրութեան հրատարակումը, սեյմի ինքնավարութեան և իրաւունքների խախտումն համարելով այդ միջոցը: Իր կողմից, գնեթալ-նահանգապետը, ինչպէս լսվում է՝ սենատի մի այդպիսի որոշումը հասկանալի համարեց գալութիւն ունեցող օրէնքի, որը ինքն, սենատը, ընդունեց դեռ պօստային մասի միացման համար Բարձրագոյն մանիֆէստի հրատարակութեան ժամանակ, երբ տեղական մամուլն ևս պարտաւորական էր համարում այդ օրէնքը:

ՊԱՐԻՑ: «Nation» լրագիրը հերքում է այն լուրը, թէ Գալիֆէ դիտաւորութիւն ունի դուրս գալ միւնիստրութիւնից:

ՊԵՏՏՐՈՒԱ: Ժուլէր հեռագրեց կառավարութեան: «Այսօր առաւօտեան Լուկա Մէյէր պատերազմ ունեցաւ Դէյլիի մօտ: Սուրհանդակի միջոցով նա տեղեկացրեց միւս զօրաբաժնի հրամանատարին, Էրազմուսին, կռիւ ծրարել մասին, բայց սուրհանդակը չը կարողացաւ հասնել: Անգլիացիների կորուստների շատ մեծ են համարվում. մենք ևս մնասվեցինք. մառախուղի պատճառով անկարելի է իմանալ բոլոր մանրամասնութիւնները: Ասում են, որ տասը մարդիկ են սպանված և 25 վիրաւորված:

ԼՕՆԴՈՆ: «Daily Telegraph» լրագրին Լէդի-Սմիտից հաղորդում են, որ բռնեցիները այսօր, երկրորդ անգամ պաշարում են Գլենկէ, Ժուլէր և իրան նախագահ Կրիզէրի առաջնորդութեամբ: Ասում են, որ նրանց ոյժերը հաւասարվում են 9000-ի: Փենթալ Իւլ առաջնորդում է անգլիական զինուորական հրաման արձակեց աւելի յետ քաշել բանակը, դէպի աւելի լաւ պաշտպանողական դիրքը:

Կուլմբերգից (Կապլանդա) «Times» լրագրին հաղորդում են, որ զրութիւնը այստեղ ծանր է: Բռնեցիները, որոնց թիւը այնտեղ 350 է, օգնական զօրք կընդունեն Կրիզուլից, որ գտնվում է այնտեղից ձիով երեք ժամվայ ճանապարհ հեռու: Անհար է պաշտպանվել: Քաղաքային միլիցիան յետ կը քաշվի թշնամու երկաւուն պէս:

ՆԱՌԱՊՈՐՏ: Արդէն երեք օր է, որ բռնեցիներ Օրանսեան գետի այն կողմը վարժվում են թշնամութեամբ: Դիտաւորութեան մէջ: Կրիզուլի մօտ կուռող ոյժը 1500 հոգուց է բաղկացած: Գլենկէի մօտ տեղի ունեցած կռիւ վերաբերեալ տեղեկութիւնը գրաւոր է ստացվել. դրա մէջ նկարագրվում է բռնեցիների փառաւոր յաղթութիւնը:

ԼՕՆԴՈՆ: «Times» լրագիրը կտրական կերպով հաղորդում է, որ պարլամենտը կը փակել իր նիստերը ուրբաթ: Նատալից ստացված վերջի տեղեկութիւնների համաձայն՝ գնեթալ Մէյ-մօնսի առողջական դրութիւնը չէ վատանում:

ԿԱՊԵՏՏՈՒՆ: Ամբողջ Դէյլում և Գրիկուլից դէպի արևմուտք ուտեստի պաշարը մեծ պակասութիւն է զգացվում, սպիւք չը լինելու պատճառով: Մի քանի շաբաթից յետոյ անպատճառով կը սկսվի:

Կիմբերլէյց, հոկտեմբերի 8-ից, ստացված տեղեկութիւնները համաձայն, զրութիւնն այնտեղ գոհացուցիչ է. պատերազմ չը կար:

Կ. ՊՈԼԻՍ: Անատոլիական նահանգների ընդհանուր-տեսուչ Շաբլը-փաշան վախճանվեց Սիւնոպում:

ՊԱՐԻՑ: Յունաց թագաւորը կէսօրից յետոյ այցելեց Լուբլին, որն անապաղ փոխադրելու էր նուրից նրան: Լուբլին այցելեցին նոյնպէս Մեծ Իշխաններ Կիրիլ, Բօրիս և Անդրէ: Վլա-միրովիչները Նախագահ 4 ժամին փոխ-այցելութիւն գործեց Նոյա Բարձրութիւններին:

ՄԱԿԻՒԻ: Հրատարակվեց հրովարտվող սահմանադրական երաշխաւորութիւնների վերաբերեալ մասին Բարսեղոսեան նահանգում:

ՊԱՐԻՑ: Նիսեան պալատում, միւնիստրների խորհրդում ստորագրվեց զինուորական միւնիստրի

Типографія Грузинск. Т.—ва Большая Ванская , № 27.